

Лекція 3. Загальні моральні цінності

План

- 1. Сенс життя як етична проблема.**
- 2. Самовизначення особистості.**
- 3. Справедливість як етична проблема.**
- 4. Совість як етична категорія.**
- 5. Добро і зло**

Література

1. Дружинин В.Ф. Этика: курс лекций: учебное пособие для вузов / В. Ф. Дружинин, Л.А. Демина. – М.: Экзамен, 2005. – 221 с.
2. Сиднев Л.Н. Десять лекций по этике: учеб.-метод. пос. / Лев Николаевич Сиднев. – изд. второе, доп. – Запорожье: Полиграф, 2009. – 248 с. – (Бібліотека ЗНУ).
3. Bloemers W. Этика и социальная справедливость: Курс лекций / Wolf Bloemers. –
<http://ebooks.znu.edu.ua/files/metodychky/2007/lect/etyka.zip> – (Бібліотека ЗНУ)

КОНЦЕПЦІЇ СЕНСУ ЖИТТЯ

1. Творчо-альтруїстична - зміст якої полягає в безкорисливому служінні загальному благу.
 2. Соціально-демографічна, яка відображає мету життя, пов'язану з народженням та вихованням дітей і внуків, – нащадків, що мають «продовжити життя».
 - 3) Концепції ігрової діяльності, що орієнтовані на:
 - а) духовний розвиток особистості;
 - б) фізичний розвиток;
 - в) активну ігрову діяльність (спорт);
 - г) пасивну (спортивне «боління», захоплення компютерними іграми тощо).
- Спроба реалізувати сенс життя тільки через ігрову діяльність може призвести до соціально-патологічних способів задоволення цієї потреби (ігрова залежність).

4. **Престижна концепція** сенсу життя – досягнення високого соціального статусу, своєї значущості в очах оточення - від професійної кар'єри, наявності модних артефактів (годинник, машина, нерухомість, предмети роскоші) до гонитви за багатством.

5. **Гедоністична концепція** визначає життя заради насолод, досягнення яскравих відчуттів.

6. ***Конформістська модель*** життя відображає прагнення «жити як усі», нічим не вирізняючись з натовпу, і означає певною мірою спосіб пристосування до будь-якого оточення.

7. Теологічна відображає релігійні погляди на мету життя, що спрямована на служіння Богові в тій чи іншій формі.

Поки існуватиме людська цивілізація, **сєнс життя** завжди буде об'єктом духовного пошуку як у філософії, так і в художній літературі. **Сєнс життя залишиться для кожної людини, яка усвідомлює саму себе і своє призначення, стрижнем і віссю, які й визначатимуть її життєвий шлях.**

Моральний ідеал

- це — образ досконалості у відносинах між людьми;
- це — зразок моральної особистості.

ІДЕАЛ МОРАЛЬНОГО СУБ'ЄКТА

Це лідери різних релігійних конфесій- **ІСУС ХРИСТОС, МУХАММЕД, БУДДА** - вважаються в тій чи іншій мірі символами духовних уподобань, напрацьованих людством. В них – містика (таємнича сила принади) і божественність, до якої так прагнула людина в своєму намаганні позбутися кайданів і страху короткоплинності людського життя, й надія на можливість досягнення такого високого духовного рівня шляхом власного самовдосконалення.

Справедливість

полягає у вимозі, щоб кожен отримав те, на що він має право (соціальне та фізичне). Однак настільки, наскільки це не порушує прав інших людей. Тому справедливість як етична категорія має дві сторони: позитивну і негативну.

Позитивна стверджує, що людина має право на необ-межену (мораллю або законом) діяльність і на її результати.

Негативна – обмежує це право існуванням інших людей. Саме з негативної і витікає друга іпостась взаємовідносин між людьми – несправедливість (шкідливий прояв, який обмежує або повністю заперечує права людини).

Справедливість

- - це принцип, який регулює відносини між людьми як членами суспільства і в якості яких люди займають відповідний статус, наділяються відповідними правами та обов'язками.
- - стосується розподілу і перерозподілу соціально-матеріальних цінностей
- - це правильне, об'єктивне, неупереджене відношення до чогось або до когось
- - це бажання та здатність віддавати іншим те, що їм належить.

Розуміння справедливості в історії філософії

- **Сократ** – природна справедливість – «це, коли сильний грабує майно слабкого, кращий панує над гіршим і могутній стоїть вище хворобливого». Соціальну справедливість захищає закон держави і вона виходить з принципу рівноваги.
- **Аристотель** - розглядає справедливість як двоїсте явище: справедливість *розподільча (дистрибутивна) та справедливість зрівняльна (комутативна)*.

Особливим видом справедливості

Аристотель вважав випадок відплати : ти дієш «так чи інакше» і за це отримаєш по заслuzі.

Філософ В.Соловйов («Дискусія про справедливість»).

Основні міркування:

- війна – це зло і порушення справедливості;
- принцип справедливості є обов'язковим для цивілізованого суспільства, а значить – повинен бути дієвим (не тільки введений в закон і захищений ним);
- справедливість повинна бути чинною зкрізь – у політиці, культурі, релігії та повсякден-ному житті.

Джон Ролз (1921-2002) –

американський філософ (робота -«Теорія справедливості»)

- розглядає справедливість як **принцип соціальної організації**. Справедливість у нього виступає не тільки мірилом рівності, а й мірилом нерівності між людьми.

Справедливість, за мислителем, розкладається на два принципи:

- 1) Кожна людина повинна володіти рівним правом (і це повинно бути закріплене законом) на систему основних свобод, яка узгоджується з такими ж свободами інших людей.
- 2) Соціальна і економічна нерівність повинні бути організовані таким чином, щоб для всіх шлях був однаково відкритий до її подолання.

Розуміння справедливості в релігії

- У християнстві справедливість сама по собі задана божественною волею, але оскільки людина володіє вільною волею, то божественне одкровення перекручується людиною в силу її гріховної природи і практики життя. Бог створив людей рівними по образу і подобі своїй, але спосіб земного життя знівелював Божі заповіді.
- У буддизмі - принцип карми є *справедливим* дієвим критерієм відплати за вчинки.

Принцип справедливості конкретизується в таких вимогах:

- **«НЕ ШКОДЬ»**,
- **«НЕ ОБРАЖАЙ»**,
- **«НЕ БРЕШИ»** (не говори неправди).

**Отже, головне, що сповідується
принципом справедливості, це –
повага прав і гідності людей**

Пошуки справедливості в художній літературі та історичній практиці людства

- 1. Прикладом самовільного вирішення проблеми несправедливого відношення та жорстокого вироку, де одна особа постає як жертва, суддя та виконавець, може служити відомий **роман французького письменника Олександра Дюма-батька «Граф Монте Крісто»**. Несправедливо покараний довічним ув'язненням на острові-в'язниці молодий Едмон Дантес жорстоко мстить своїм кривдникам і нагороджує за добродетель тих, хто цього вартий. Розплата за діяння за принципом рівноваги – домінанта даного сюжету саме з цієї точки зору. Досягнення справедливості через відплату.
- 2. М.Гоголь «Тарас Бульба» .
- 3. Фільм «Ворошиловський стрілок» .

Виокремлюють ЦІННОСТІ:

- **Матеріальні** – продукти індивідуальної та колективної діяльності людей в певній сфері.
- **Соціальні** – свобода, сприятливі умови та можливості, престижні ознаки і права у різних сферах соціального життя.

СОВІСТЬ

- притаманна тільки людині;
- моральне поняття, в якому розкривається самооцінка особою відповідальності її дій;
- найвищий моральний регулятор власної поведінки людини;
- це голос моральної свідомості суспільства, відображеного в індивіді.

Так звані **«муки совісті»** є сукупністю моральних (духовних) почуттів, виражених свідомістю **аморальністю вчинків, вини** перед суспільством, іншими людьми (людиною) і, внаслідок цього перед самим собою.

Совість – продукт суспільного виховання

Совість

- моральний стан душі, частина інтелекту людини, сукупність відчуттів:
- сумління,
- сором,
- каяття,
- розпач,
- рішучість, самовизначення і самовдосконалення.

Сором

- відображає розуміння людиною своєї невідповідності деяким нормам чи очікуванням оточуючих і появі внутрішнього стану – ***провини***;
- повністю зорієнтований на думку інших людей, які можуть висловити своє невдоволення з приводу порушення норм, і переживання сорому тим сильніше, чим важливішою для людини є думка конкретних людей. Тому сором може відчуватися людиною і за ті дії чи вчинки, які помилково вважаються негідними у навколишньому середовищі.

Розуміння совісті в історії філософії

- **Демокрит** «Не говори і не думай нічого дурного, навіть, якщо ти наодинці з собою. Вчися соромитися найбільше самого себе, ніж інших»; «Не роби нічого непристойного».
- **Платон**: «Я вважаю втраченою ту людину, яка втратила сором».
- **Аристотель**: совість – це «правдивий суд доброї людини» («Нікомахова етика»).
- **Сенека**: «Чого не забороняє закон, те забороняє сором».
- **Кант**: совість - «внутрішнє судилище» .
- **Латинська крилата фраза** «Совість – це тисяча свідків».

ДОБРО

- - категорія етики, якою позитивно оцінюють певну поведінку, явища чи події;
- - благо, моральне, правильне, стверджувальне, позитивне начало, корисне;
- - протистоїть злу, поганому, руйнівному, негативному.

ЗЛО

- Філософська думка називає злом все те, що в моральній сфері людиною оцінюється як негативне і протистоїть добру.
- Можна розрізняти чотири види зла:
- • **зло фізичне**, тобто таке, яке приносить людині страждання і порушує його спокій та добробут (деякі філософи вважали старість та хворобу злом);
- • **зло моральне**, що витікає з недосконалої людської природи і змушує людину переступати моральні норми, порушуючи правила, заборони, вимоги та ін.;
- • **зло соціальне** витікає з недосконалості людського суспільства та державних організацій і пов'язане зі злом моральним; від того, що життя суспільств складається з історичних умов, які успадковується від попередніх епох (соціальних систем) та від неспроможності – як наслідок попереднього – створити таке суспільство, де б панувала ідея гармонії та справедливості;
- • **зло метафізичне**, яке витікає з недосконалості природи буття взагалі і природи людини зокрема. Саме поясненням метафізичного зла зайнята така галузь теології, як теодицея.

Релігія

- втілила зло в негативних образах Сатани, демонів, Антихриста та інших, і воно присутнє в усіх течіях та релігійних єресьях.

Добро і зло

- - діалектично взаємопов'язані між собою і пізнаються тільки в єдності – одне через друге;
- - без готовності опиратися злу неможливо прийти до добра;
- - добро і зло існують разом.
- - Наявність зла викликає в душі почуття недосконалості і прагнення до найкращого. Тільки між полюсами добра і зла можливе моральне життя. Тому парадокс етики (буття – теж) полягає якраз в тому, що якби добро назавжди отримало перемогу над злом чи навпаки, то вона стала б непотрібною і, можливо, припинився б прогрес людської цивілізації. Тобто, життя людське має ціну глобальну – боротьби за існування якраз в межах, що утворюється між добром і злом.
- Абсолютність добра – на відміну від зла – вичерпується лише ідеєю, яка довіку буде тим плодом з «дерева пізнання добра і зла», яке надкусили в свій час першолюди.